

Szülői értekezéslet

Mit kell tudni a szülőnek gyermekéről?

Miután nevelni csak azt lehet, akit ismerünk, szükséges, hogy valóban megtudjunk mindent arról a gyermekről, aki nevelői behatásunk alatt él. Különösen áll ez a szülőkre, akik — bár a legnagyobb nevelői készség birtokában vannak, amelyet a természet oltott az édesanyák lelkébe — mégis vannak dolgok, amelyeknek tudása nélkül nem lehet igazán célszerű a szülői ház nevelői eljárása.

A gyermek életében a hatodik, hetedik évben új korszak kezdődik. Ekkor lesz a kisdedből igazán gyermek a fiú, vagy leány s ekkor válik lehetővé tanítása is, mivel alapvető szellemi tulajdonságai — az érzelmek, figyelem, akarat — már annyira kifejlődtek, hogy rendszeres tanítása lehetővé válik.

Azt a határt, amikor a kisdedből gyermek lesz, nem lehet pontosan meghatározni, mindenestre azonban feltétlenül a hatodik és hetedik év között kell lennie az egészséges embereknel. Éppen ezért volt sokáig vita tárgya az, hogy melyik évben kezdődjék a mindennapos iskoláztatás: a hatodik, vagy csak a hetedik életév betöltésekor? Nálunk éppen úgy, mint általában egész Nyugat-Európában, már hatéves korban iskolaköteles a gyermek. Mert ha elfogadjuk is az orvosok állítását, mely szerint a gyermek agyfejlődése csak a hetedik év betöltésekor fejeződik be, a tapasztalás mégis azt mutatja, hogy a gyermek már előbb is tanulható, sőt maga is tanulni kíván. A lényeges itt csak az, hogy a hatéves gyermek nekivaló módon tanuljon!

Sok érdekes dolgot figyelhetünk meg ebben a korban a gyermeknél. Látóköre kitágul, átlépi a szülői ház eddigi körét s bizonyos megfontolás, önellenőrzés, a lelkiismeret kezd ébredni benne. Értelme fejlettebb, ítélőképessége nagyobb, mint eddig. A gyermek érdeklődése a mesék helyett inkább a valóságok (realitások) iránt kezd érdeklődni s az a gyermek, aki eddig úgy élt a mesék világában, mintha ezek valóságok volnának, most egyszerre azt kérdezi: igaz ez? igazán megtörtént? Miért van ez így? Általában nagyon könnyen kezelhető e korban minden gyermek, csak bizalmát nyerjük meg.

Természetesen játékos még, de mégis azt kívánja, hogy már komolyan vegyék. Ne intsük hát le gyermekünket azzal, hogy te ezt még nem tudod, mert legjobb nevelés számára mégis az, ha csakugyan komolyan vesszük s igyekezzünk mindent — ami iránt érdeklődik — az ő értelméhez mértén megmagyarázni. Tréfálhatunk is vele, sőt játszhatunk továbbra is vele, — de maga a gyermek többé már nem lehet játékszerünk, nem szabad őt kinevetnünk, vagy lenéznünk, mert már van annyi öntudata, sőt önérzele, hogy többet ártunk magatartásunkkal lelkében, mint

használunk. Hány szülő van mégis, aki abban a hitben ringatja magát, hogy első, másodikos fia vagy leánya mitsem tud még bizonyos dolgokról s előtte nyiltan beszélhetnek. A gyermek e korban már teljesen átérti a család minden örömét és buját, nagyon jól átérzi az élet komoly kérdéseit, szülei bajait és gondjait, különösen ott, ahol teljes közösségben él velük. Az ilyen gyermek bizony nagyon korán megkomolyodik.

Mikor a gyermek iskolába kerül, már tud ugy figyelni, hogy az érdekes dolgok felkeltik azt, bár még nem eléggé gyakorlott az önkéntes figyelemben. Ezt majd csak az iskola fogja benne begyakorolni s általa a rendszeres és kitarló munkához szoktatni. Megjegyezzük, hogy a leányok figyelme általában e korban jobb, mint a fiuké. A gyermek életében ekkor kezdődik meg a valóság iránti érdeklődés. Nem elégednek meg többé azzal, hogy valamely cselekedetet utánozzanak, hanem gyakorlati célokat is tűznek maguk elé. Például már nem játéklóvon akar lovagolni a gyermek, hanem valóságosan. Vagy a fára nem azért mászik, hogy az erejét próbálja, hanem hogy onnan epret, vagy más gyümölcsöt szedjen. Az érdeklődésnek ez a foka általában a 10. életévig tart.

Gondoljuk csak el, mekkora változás áll be a gyermek életében, amikor először átlépi az iskola küszöbét! Új társak közé, idegenek körébe lép. Milyen új neki itt minden! Milyen szokatlan ez kezdetben! De azután csakhamar megszokja, sőt meg is szereti új körét. Az iskola jelenti számára az első kis társadalmat, amely aztán hozzászoktatja ahhoz, hogy kell viselkednie, általában élnie a nagyobb emberi közösségben. Ugy is mondhatnánk, itt szocializálódik a gyermek. A mi népiskoláinkban együtt tanul a gazdag és szegény szülők gyermeke, az is, aki tovább fog majd tanulni a népiskola négy osztályának elvégzése után, az is, aki befejezi iskoláit a népiskola hatodik osztályával. És így van ez rendjén, mert a mi népiskoláinkban benne van kicsinyben az egész magyar társadalom!

Az első nagy dolog, ami gyermekkel az iskolában történik, az, hogy megtanul írni és olvasni. Talán azt gondolják némelyek, hogy ez valami rendkívül nagy és nehéz dolog a gyermek számára. Pedig nem okoz olyan nehézséget, hiszen a legtöbb gyermek már az iskolábalépés előtt is látott betűket s azt is tudja, mire valók. Címtáblákon, képeskönyvekben, ujságokban lassanként föl is ismeri egyiket-másikat. Kérdezi is környezetét: ez milyen betű s ha megmondják neki, meg is tanul olvasni.

Az olvasás roppant nagy jelentőségű az ember életében. Megnyilik előttünk az egész szellemi kultúra. Az írás-olvasás tudása ugyan még nem jelenti azt, hogy már birtokunkban van az egész szellemi kultúra, de azt, hogy birtokunkban van annak kulcsa, amellyel azt megszerezhetiünk. Az olvasás tehát az a kincs, amellyel megnyitja előttünk a szellem világát.

Ezzel indul meg a gyermeknél az igazi művelődési folyamat, amely két részre oszlik: az első a 7—9 éves korra, a másik a 9—12 éves korra esik. Az előbbi kor átmenetet képez a kisdedkorból a szellemi fejlődés igazi korára, a szülői házból az élet első kis társadalmába, az iskolába, a társadalomba. De átmenet ez a kor azért is, mert ebben az időben változik meg a gyermek tanulási módja is. Amíg az előző kisdedkorban ugyanis alkalomszerű és társalgásszerűen tanult és sajátított el egyet s mást, most hozzá szokik a rendszeres tanuláshoz.

Az elemi népiskola első osztályában éppen ezért az írás-olvasás és a számoláson kívül nem is igen van más tárgya, mint az, amelyet beszéd- és értelemgyakorlatnak neveznek, amely lényegében társalgás, beszélgetés a legkülönbözőbb tárgyakról s előkészítés a rendszeres tanulásra. Ebben a korban még szereti a gyermek a mesét s szeret fantáziával tanulni. A meséből ismeri meg az életet és az embereket. A mese tipikus alakjai adják emberismeretének alapjait. Ebben a korban (kb. 8. évben) alakul ki elvonó (absztraháló) képessége is, amikor a való tárgytól el tudja már vonatkoztatni a jellemző vonásokat, tulajdonságokat. Ez nagyjelentőségű dolog, mert ez vezet rá a gyermeket a helyes és okos (logikus) gondolkozásra.

Az iskolában e fokon minden tanítás szemléletekből indul ki. A gyermek kérdései e korban még tartalmas kérdések, vagyis nem azért kérdez, hogy valami hogyan történik, hanem az okokra kíváncsi. Most kezdi megkülönböztetni a valóságot a képzelet világától, s teszi fel állandóan a kérdést környezetéhez: igaz-e ez?

A gyermeket e korban főként az élénk érzelmi élet jellemzi. Ez szellemi életének még legfejlettebb oldala, mely mellett az értelem és az akarat háttérbe szorulnak, bár éppen ez a korszak az, amelyben az értelem és akaratfejlődés a legnagyobb haladást mutatja.

Az iskolába járó gyermek érzelmi élete a legnagyobb figyelmet kívánja. A gyermek általában igen könnyen felindul, érzelmei könnyen megváltoznak, könnyen átmegy egyik érzelemből a másikba. Ilyen érzelmek a félelem és a mérgelődés, a meglepetés, a féltékenység, irigység, becsvágy, szemérem, szégyen, a ragaszkodás és szeretet, a részvét, stb. Megvannak benne azonban már a szépérzék alapérzelmei is: szereti a dalt, az éneket, a szép színeket, amelyek közül legkedvesebb számára a piros.

A gyermek akaratának fejlesztésére egyik legfontosabb a játék. A fejlődő gyermek játéka abban áll, hogy belső ösztönéből fejleszti veleszületett hajlamait. Közben a veleszületett nagy utánczási hajlam révén az önfejlesztés e módját szoros kapcsolatba hozza a nála idősebbek szokásaival és képességeivel. Az iskolás korban a játék egyedüli módja annak, hogy a gyermek mindannak, ami képzeletében tevékeny nyilvánulásra vágyik, szabad kifejezést adjon.

A gyermek akaratát így lassan bizonyos szokásoknak (normáknak) rendeli alá, bár ebben még nagy szerepe van az érzélemnek és a személyes élménynek is.

A magasabb osztályokban egyre jobban fejlődik a gyermek értelmi képessége, gondolkodása egyre fejlődik s a tanítás ekkor már egészen rendszeresen történhetik. Ekkor tér át a gyermek érdeklődése az értelmi jellegű dolgokra, mindenben keresi az okozati összefüggéseket s legnagyobb öröm számára az, ha ilyet feltalálhat valamiben. Mig a kisdedkorban játékaik jórészt begyakorlásra irányuló gépies tevékenységek, a gyermekkor első felében pedig az utánzó játékok uralkodnak, addig a későbbi gyermekkorban a szabályozott játék lép előtérbe. Így a fiuknál pl. a rabló-zsandár, football, stb. De felébred a gyermek érdeklődése e korban a hasznos foglalkozások iránt is s szeret résztvenni a felnőttek foglalkozásában.

A mai gyermekek egyik legkedvesebb foglalkozása e korban a gépekkel való foglalatatoskodás. De szeretnek olvasni is. Legkedvesebb könyvük a mindnyájunk által végigévezett Robinson s az indián-történetek. Robinsonban különösen azokat a foglalkozásokat élük át, melyeket e korban minden gyermek szeret. Most fejlődik ki — a második gyermekkorban — a gyűjtési szenvedély is, bár ez olykor már előbb is jelentkezhet. Mindent gyűjteni szeret a gyermek. Legyen az bélyeg, növény, bogár, lepke, ásvány, golyó, kép, számolócédula, stb.

Érdekes megfigyelni a gyermek rajzolását is. Mig ugyanis az első gyermekkorban inkább a szkematikus rajzolást szereti, ami csak a körvonalakat adja vissza távlat nélkül, addig a második gyermekkorban már a természetutáni rajzokat szereti, abban is kedveli a pontos részletezést, az elemző és összetevő rajzolást, sőt olykor már a távlatérzéke is meglepően fejlődik. Nem lehetett célunk az, hogy felsoroljuk, mi mindenre kell vigyázni a szülőknek, rövid időnk erre nem ad alkalmat, annyi azonban már ebből a szerény kis előadásból is látszik, hogy a szülőknek is meg kell érteniök gyermekük hajlamait, érzéseit, gondolatvilágát, mert csak így tudják megérteni őket, így vezethetik gyermeküket a szebb célok s a jobb út felé, amelyek majd elvezetik a megelégedett ember életéhez, amit — azt hisszük — mindnyájan szeretnénk számukra biztosítani, hogy ne csak testvér emberekké, hanem minden szép és nemes iránt érdeklődő, a hitben erős, a honszeretethen cselekvő, embertársaikat megértő és támogató s a maguk életét megfelelően berendezni tudó magyar férfiakká, aszszonyokká váljanak! (—)

